

Az *Elsüllyedt csatatér* ékes példája annak, hogy egy irodalmi mű ismertségébe, megítélésébe a keletkezés pillanatának történelmi felhajtó ereje és az utóéletben mutatkozó, különösen sűrű idézettség is jelentősen belejátszik. (...)Végére az összemzeti hazugság és a sötét irracionális víziója lesz a költemény, mely ugyan a „sose halunk meg” felütésével indít, a küzdelem tartalmas romantikáját kergeti (tán a mártíriumot is eszményíti), de halmozza a pusztulás és a terméketlenség jegyeit, kifejezéseit. A természet állati-növényi csődjének olyan mesteri „szinesztéziás” láttatásában, mint amilyen „a vadkrumpli bokra kotol élemedett kék tojásain”, Juhász Ferenc és Nagy László civilizációs vereség-énekeinek technikáját is felvillanni vélhetjük. A vert, veszett emberalakok is megalázó vagy hamisságot hordozó szituációkban testesülnek meg. Ennek ellenére érződik, hogy szenvedő áldozat és hatalmi szereplő közt különbség van a morális pozícióban. Mindkettő vétkes, ám a „álbölcsek honá”-nak urai nyilván sokszorosan, az erőre kapni képtelenek, a látszatlét eltűrói kevésbé, másként.

TARJÁN TAMÁS: *Lábjegyzet negyedszázad távlatából*, Magyar Napló, 2001. január–február–március

Rózsa Endre 1965-ben írta ezt a verset, huszonnégy évesen. A szöveg hangvétele, feszült indulatai, kételkedő gondolatai érthetővé teszik, miért kellett első kötete megjelenésére 1970-ig várnia. (A *Kavicsszüretben* jelent meg ez a vers is.) Az országot uraló diktatúra a képmutatást tette kötelezővé: a hurraóptimizmus, a rendszer lelkes támogatása, a kétely nélküli hit előfeltétele volt a sikernek, a beérkezésnek. A fiatal költő versei tagadták ezt az ideált, dühösen-ironikusan utasították el a közbeszédet átható lapos, hazug közhelyeket. (...) Az erősen társadalmi érdeklődésű, morális hajlamú költőket mindig fenyegeti az a veszély, hogy patetikussá válnak, s a gondolatokra koncentrálna kisiklik kezükből a kifejezésükre szolgáló szöveg. Rózsát e buktatók kikerülésében gazdag nyelvi fantáziája és humorérzéke segíti. Ilyen nyelvi találatok vannak: „sikoltás peckeli fel az éjszaka szájpadlását” – „öt ujjammal zengőre a szelet húrozom” – „kezed lehajlik álmodón / mint hanglemeze tője”, s különösen a *Pentatónia*, amelynek nyelvzenéje méltó a választott témához. A gondolati igényesség és a nyelvi fantázia formálták azt a szövegkörnyezetet, amelyben az *Elsüllyedt csatatér*; a korszak egyik meghatározó verse létrejött.”

VARGA LÁSZLÓ: „*Korai versek erőterében*”, Magyar Napló, 2001. január–február–március

1969-ben persze ez a nyelvkritikai trend még csaknem „földalatti”, az *Elérhetetlen föld* társadalmi lírájához viszont a kor költőfejedelme, Nagy László ír előszót, s nyíltan nevezi az antológia fiatal költőit „etikusoknak és felelősségvállalóknak”. Minthogy azok is voltak. Takaratlanul vállalták érzelmeiket, direkt módon vallották meg rossz

közérzetüket, csalódottságukat, sőt kiszolgáltatottság- és fölöslegesség-tudatukat.

Lehetett-e hát ebben a történelmi és irodalmi kontextusban az *Elsüllyedt csatatér* toposzát másként értelmezni, mint az adott helyzet pusztá parabolájának, a „csata” szükségessége és ellehetetlenülése felismerésének és a felismerésből következő ambivalens lélekállapot egyenes megvallásának. (...) Summa summárum: az *Elsüllyedt csatatér* a szembenállás, a lázadás, az akarat, a voluntas versbe, s nem is akármilyen versbe: kitűnő műbe állítása, azaz társadalmi líra a javából. Az volt a megírása idején, s így hat, nyújt műélvezetet ma is.

TÖZSÉR ÁRPÁD: *Elsüllyedt műfaj*, Magyar Napló, 2001. január–február–március

Igényes gondolati líra az övé, amely a lét sokféle veszélyeztetettségével szemben keresi az ellenerőt, s azt elsősorban a fegyelmezett gondolkodásban, a tudatosságban, a pontos analízisben találja meg. Eközben látja a valóság és az azt elemző tudat korlátozottságát, de feltételezi ugyanezeknek a határtalanságát is. A gondolat költői megformáltsága és a költőiség gondolatisága szüntelenül egymásra utal. A megformálás korszerűen klasszicizáló jellegű, egy igazi poeta doctus lírája ez, amelynél a forma is világképet szervező elv.

VASY GÉZA ajánlása *Az ámokfutó álmai* (hátrahagyott versek, Széphalom) című kötethez, 1998.

A posztumusz kötet mögött egy újabb, a szöveget játéknak tekintő írói magatartás dereng fel. A techné, a művesség kezdettől fogva jellemezte Rózsát. Az irodalom mint téma központi helyet kapott a *Zabolátlan Pegazusban* is (az *Árnyékszobrok* kötetben). *Az ámokfutó álmai* még valamit hozzászól ehhez: a techné válik témává, és ez Rózsa költészetének újabb átértékelését jelenti. Rózsa Endre a játékot a véglegesség, a nemléttel szembehelyezett alkotás paradoxonában éli meg. (...) Meg kell említeni (...) költészetének egy olyan vonását is, amely valóban egy technika „sajátos alkalmazása”. Ez a technika egyaránt sajátja a magyar népdaloknak és a huszadik századi világíráknak (az angol nyelvű költészetben, úgy tűnik, újabb jelenség, leginkább Ezra Pound *Egy metróállomáson* című kétsorosával szemléltetik). Akárcsak a maga, másféle módján Weöresé, Rózsa Endre költői nyelve is *elhallgatásokból* építkezik. Kötetnyitó, ars poeticának tekinthető versének például utolsó versmondata „rántja össze” a laza metaforában egymás mellé vetett képeket: „Kagyló mélyén / felbúgó hang: / nyom előtti / nyom. / Kettérobant / babszemek közt / idő- / s térészony. / Igazgyöngy táj / lüktetése / holnap semmi: / rom. / Csukott szem s száj / a költészet. / Szóra / én bírom.” (*Göggöm, alázatom*).

PRÁGAI TAMÁS: *R. E. halálai. Az ámokfutó álmai* című kötetéről, Napút 1999/2.